

AZ ETNIKAI KÉRDÉS

Életemet, de az egész családomét is, döntően befolyásolták az 1944. évi történések megédesapám elvesztése. Valószínű azonban, hogy befolyásolja majd az újabb generációkét is, habár bizonyos, hogy egyre kevesebben vannak, akik szívükben még érzik a kegyetlen népiirtás következményeit.

A gyermekeim is meg voltak bélyegezve az iskolában, mert magyarok voltak és magyar iskolába jártak. Azt kiabálták utánuk, hogy „mađarski cigani”! (Magyar cigányok.) Soha nem volt szerb ajkú társaságuk. Szülőkként igyekeztünk fejleszteni a nemzeti öntudatukat. Gond volt azonban, hogy szépen el voltunk ringatva az úgynevezett testvériség-egység¹ bölcsőjében. Gyermekeink magyar iskolába jártak, és ennek látszólag semmi akadálya sem volt, mint ahogy annak sem, hogy – példánkat követve – ők is magyarnak érezzék és vallják magukat. De ha belegondolunk, láthatjuk, hogy mindig is Vajdaság etnikai összetételének a megváltoztatása volt a cél. A németeket szinte maradéktalanul kiirtották vagy elűldözték. A gyakran erőszakkal idetelepítettek közül főleg az idős emberek félték a síkságtól, a máságtól. A hegyvidékről érkezettek, főleg az idősebbek, riadtakká váltak a síkságon, a mezőről nem tudtak hazatalálni, mert megszokták, hogy a hegyekhez igazodva tájékozódnak. Szenvedéseiket szépen ábrázolta a „Menetrend nélküli vonat” című film².

A telepések gyermekei már itt jártak iskolába, lassan beilleszkedtek, feltalálták magukat, s Vajdaság az otthonuk lett. Nekünk pedig a legyőzött, megalázott kisebbség szerepe jutott.

Mikor 1950/51-ben óvodába kezdtem járni, szerb tagozatra íratlak, talán mert akkor Zomborban nem létezett magyar óvoda, de lehet, hogy azért, mert közelebb volt, nem tudom. Természetesen mindenki szerb volt, az óvónő is. Állandóan csúfoltak a társaim, húzogatták vastag hajfonataimat, télen pedig a macskafüles kék angóra sapkám fülecskéit. Mindig ki voltam téve kényüknek-kedvüknek. Minden áldott nap könnyezve mentem haza. A beszélgetések Olga óvónővel nem hoztak eredményt.

¹ A titói korszak egyik kiüresített szólama. Az országban használt minden nyelven mondták, de sehol sem tudták életre kelteni.

² Veljko Bulajić rendező: Voz bez voznog reda, 1959. Fabulája az 1946-ban lebonyolított, kolonizáció néven emlegetett betelepítés a Vajdaságba, melynek során több százezer délszláv személy került az elűldözött vagy kiirtott, elsősorban német és magyar lakosság helyére.

Azután normális, nyugodt körülmények között befejeztem a magyar nyolcosztályost, ahol egy életre megtanultam, hogy magam is vagyok valaki, s nem holmi jöttment, cigány, ahogyan az óvodában csúfoltak. Itt kedveltek, és Mérey, Csörföly, Weigand, Tész, Holcsú, Fernbach és más tanárainak köszönhetően tanulhattam magyar irodalmat, nyelvtant és minden mást egy életre. A jó viselkedést is.

A középiskolát szintén szerbül végeztem Zomborban. Tanáraink között sok volt a telepese, ezek is gyakran gúnyoltak, elsősorban az olykor rossz szerb hangsúlyom miatt. Akkor kezdtem ráébredni a másság nehézségeire és a vele járó kiközösítésre. Hogy álljam a versenyt, nekem mindig duplán kellett tudnom. A diákok azonban, akik itt kezdtek járni iskolába, a telepések második generációja voltak, ők nem bántottak, sőt a legtöbbször kedveltem. Valójában ők felnéztek ránk, itteniekre, s igyekeztek tartani velünk a jó barát-ságot, mert tudták, hogy sok mindent tanulhatnak tőlünk.

Egyik barátnőm, látva egészen átlagos lakásunkat, megjegyezte: „Nahát, ti milyen jól élték! Nektek még csillárokok is van, mint egy kastélyban!” Ők akkor a megüresedett német házakban laktak, és szalmán aludtak, az állataikkal együtt.

Aztán lassan megváltozott minden. Iskolázottak lettek, öntudatosak. Tudták, hogy minden szempontból ők vannak előnyben, mert ők a győztesek. Ahogyan öregedett ki a magyar vezetőség a vállalatokban, ők vették át a vezető posztokat. Nem siettek vele, tudták, hogy az idő nekik dolgozik. Akkor kezdődött el a mi fogyatkozásunk. Előbb a fontosabb munkahelyekről maradtunk le, utána pedig az elvándorlás következett.

Lassan olyan helyzet alakult ki, hogy most már a munkahelyen kellett kétszeresen teljesítenem, duplán bizonyítanom, dolgoznom az elismerésért vagy az előrehaladásért.

Én is és a férjem is szerb többségű munkahelyen dolgoztunk, így közelebb kerültünk az államalkotó néphez. Megismertük, milyenek a békében: közvetlenek, nyitottak, segítőkészek azzal, akit kedvelnek, ha fenntartás nélkül elfogadod őket, minden kommentár nélkül. Nem így van azonban fordítva. Ilyennek ismertem meg azokat, akikkel dolgoztam és akikkel ma is barátkozom. Ők már a '46-os telepéseknek az iskolázott gyermekei voltak, nem idegenek, nem olyan féltékenyek, mint valamikor a szüleik voltak, akiket erőszakkal telepítettek ide.

A telepések közül is sokan elmentek abban az időben a gazdag nyugati országba vendégmunkásnak. Vajon mit tapasztaltak ott: beletörődtek-e abba, hogy gyermekeik az idegen nyelvet és kultúrát tanulják, vagy ragaszkodtak a sajátjukhoz? Nekem bizony mindig az volt az érzésem a középiskolában, hogy jobban kellett tudnom a szerb költők verseit, mint maguknak a szerbeknek. Vajon ők érezték-e ilyesmit?

Hát akkor mi az, amit nem tudnak a mi esetünkben megérteni, és miért? Életem során, ha megkérdezték, hová lett az édesapám, eleinte annyit mondtam, hogy meghalt, azután azt mondtam, hogy a háborúban veszett oda. Igyekszem még ma is mindig higgadtan, diplomatikusan, szépítve beszélni erről. „Mi is tettünk rosszat és ti is. Minden nép elkövet gaztetteket.”

Mondhatom, hogy a nyitottságot, közvetlenséget, kommunikációs készséget éppen a szerbektől tanultam el. A vajdasági mentalitást meg határozottan szeretem, mert az

évszázados együttélés hatására nyitott, közvetlen emberek lettünk. Nagyon színes ez a térség, ezért is szeretem: magyarok, szerbek, szlovákok, románok, ruszinok, horvátok élünk együtt. Ennyi fajta nép jó tulajdonságait felszedve igen gazdaggá lehet lelki, kulturális és általában emberi létünk. A magyarokat ért atrocitások után nem volt nyílt magyarüldözés. Látszólag békében, nyugodtan éltünk, még pozícióba is juthattunk az úgynevezett kulcsrendszer által³. Mégis egyre kevesebb szülő íratta gyermekét magyar iskolába, abban bízva, hogy a szerb nyelvvel jobban boldogul. Nagyot tévedtek és tévednek most is.

Az elmúlt két évtizedben megtapasztalhattuk a nyílt magyargyűlöletet. Nyilvános bántalmazásunkat, megalázásunkat a hivatalos szervek nem kezelik kellőképpen és igazságosan. Hasonlóktól még mindig tartanunk kell. Szerbia kifelé azt akarja mutatni, hogy itt jók a kisebbségi viszonyok. Jogaink itt-ott még csak lennének, de csak papíron. Tolerancia, egyenjogúság a mindennapi életben? Álom! A gyűlölködésre uszított többségi fiatalságot nem tudják vagy nem is akarják megfékezni. Így a mi fiataljaink állandó megfélemlítéseknek vannak kitéve. Csak remélhetjük, hogy lassan ez is elcsitul, és valamikor egyszer egy jól működő polgári állam leszünk, egyenlő jogokkal. Állandó rettegésben élő fiataljaink azonban nem tudnak várni, sokan közülük az elvándorlásban keresik a megoldást. Általános jelenség Vajdaságban, sajnos, hogy a kisebbségiek nehezebben kapnak munkát. Vajon sohasem leszünk ebben az államban egyenrangú polgárok? Csakugyan a menekülésben van a megoldás? Nem és nem! Nem elmenni, hanem maradni, és kiharcolni nyugodt, békés életünket. Elkeseredésemben szoktam mondani, hogy nincs édes hazám. Egy sem, pedig lehetne kettő is, de mindkettő mostoha. Nagy elégtételül szolgál mégis, hogy 2010-ben Magyarországon olyan kormány került hatalomra, amely magyar állampolgárságot adott minden, Magyarország határain kívül élő, magát magyar nemzetiségűnek valló személynek, aki igényt tartott rá. 2012-ben megértem a családommal együtt, hogy meg is kaptuk. Az anyaország most mutatja kedvesebb orcáját. A szülőföldem akkor is hazám, ha más a gazda benne, engem meg idegennek tekintenek. Pedig itt van az otthonom.

Ezekben a nehéz időkben szerbek és magyarok, Szerbia és Magyarország lakói egyenlően osztozunk a többi néppel a szegénységben. A jobb életfeltételeket, bármilyen módon is, de itt, közösen kell megteremtünk. Vagy elveszünk velük együtt.

³ A titói rezsim konszolidálása után törvény írta elő, hogy a különféle nemzetiségűek számarányuknak megfelelően vezetői poszthoz jussanak. Ezt nevezték magyarul kulcsrendszernek.